

DAHİLİYE NEZÂRETİ

riyeti devletin nüfus muamelelerini, nezâretin bu konudaki yazışmalarını yapacak, nüfus sayımını ve istatistikleri düzenleyecek; Hapishaneler Müdüriyeti buraların korunmasını, idaresini, inşaat ve tamiratını gerçekleştirip hesaplarını tutacak; Evrak Müdüriyeti, gelen giden evrakı alıp gönderme ve kayıt işlerini yerine getirecekti.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mevcut belge tasnifleri arasında Dahiliye Nezâreti'ne ait evrak önemli bir yekûn tutmaktadır. Nitekim nezâretin hukuk kalemine ait 19.557, hukuk müşavirliğine ait 6304, siyasî kısma ait 66.031, şifre kalemine ait 20.640, İdâre-i Umûmiyye kısmına ait 79.685, Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti'ne ait 28.000 olmak üzere toplam 220.217 vesikanın bugün için düzenli katalogları hazırlanarak istifadeye sunulmuştur.

Osmanlı devlet salnâmelerinde genellikle Bâbü'lî heyeti içerisinde olmak üzere, bazan da müstakil olarak Dahiliye Nezâreti teşkilâtı verilmiştir. Burada kalemlerin tek tek isimleri, kalemlere mensup çeşitli rütbe ve memuriyetteki görevlilerin adları, sahip oldukları madalya ve nişanları düzenli bir şekilde gösterilmiştir. Dahiliye Nezâreti Osmanlı Devleti'ni yıkılışına kadar devam etmiş, Cumhuriyet döneminde ise ismi önce Dahiliye Vekâleti daha sonra da İçişleri Bakanlığı olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HH, nr. 35.253; BA, *Meclis-i Tanzimat Defteri*, nr. 2, s. 2-4; *Nizamnâme*, I, Ktp., nr. 83.307; *Düstâr*, Birinci Tertip, İstanbul 1300, VII, 1015; İkinci Tertip, İstanbul 1329, I, bk. İndeks; VI (1334), s. 130-133; *Hariciye Nezâret-i Celilesi Salnâmesi*, İstanbul 1306, s. 54, 63-64; *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Salnâmesi*, İstanbul 1314, s. 192-199; *Sicill-i Osmânî*, IV, 800-806; Lutfî, *Tarih*, V, 29-30, 99; IX, 175; *Dahiliye Nezâreti 1331 Senesi Şubat Ayına Mahsus Tebliğat-ı Umûmiyye Mecmuası*, İstanbul 1331; *Dahiliye Nezâreti Memurîn Nizamnâmesi*, İstanbul 1331; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, I, 439-440; Uzunçarşılı, *Merkez-Bahriye*, s. 257-259; C. Findley, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire*, Princeton 1980, tür.yer.; S. Show – E. K. Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (trc. Mehmet Harmanacı), İstanbul 1983, II, 105-106; Ahmed Ziya, *Tanzimattan Cumhuriyete Yasaların Diziini: 1839-1923* (s.nşr. Nuri Onat), Ankara 1990, bk. İndeks; Ali Akylırdız, *Osmanlı Merkez Bürokrasisinde Reform: 1836-1856* (doktora tezi, 1992), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 11-14; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi* (nşr. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü), Ankara 1992, s. 181, 314, 374-379; *Ceride-i İlmiyye*, IV, İstanbul 1336-37, s. 1185-1187, 1188-1189; V (1937-38), s. 1813-1816.

MEHMET İPŞİRLİ

DÂHİS

(داحس)

**Câhiliye döneminde
Abs ile Zübyân ve müttefiki Fezâre
kabileleri arasında yıllarca devam eden
ve pek çok kişinin
ölümüne sebep olan meşhur savaş
(bk. ABS; FEZÂRE; ZÜBYÂN).**

DAHKİ MUSTAFA EFENDİ

(ö. 1090/1680)

**Osmanlı fakihî
ve Rumeli kazaskeri.**

Receb 1011'de (Aralık 1602 - Ocak 1603) Siroz'da doğdu. Babasının adı Mirza, dedesinin adı Muhammed'dir. Dahkî (Dihkî) lakabıyla tanınmıştır. İlk tahsilini Siroz'da yaptı, daha sonra İstanbul'a gitti. Şihâb Efendi diye tanınan Şehâbeddin el-Hafâcî başta olmak üzere devrin ileri gelen âlimlerinden ders aldı. 1646'da Kürkçübaşı, 1651'de Rüstem Paşa, 1654'te Sahn-ı Semân, 1655'te Zal Mahmud Paşa medreselerine müderris oldu. 1656 yılında Haremeyn müfettişi olan Dahkî Mustafa Efendi bir yıl sonra müsile-i Süleymâniyye pâyesini elde etti. 1657'de Köprülü Mehmed Paşa ile Boğazhisar (Çanakkale) seferine ordu kadısı olarak katıldı. Böylece müderrislikten kadılığa geçti ve muhtemelen Köprülü üzerinde bıraktığı müsbet itiba sayesinde ertesi yıl Edirne kadılığına, 1660 yılında da İstanbul kadılığına tayin edildi. Aynı göreve 1666 ve 1670 yıllarında iki defa daha getirildi. Zilhicce 1080 (Mayıs 1670) tarihinde Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. Yedi ay bu görevde kaldıktan sonra emekliye ayrıldı. 20 Zilhicce 1090'da (22 Ocak 1680) vefat eden Dahkî Mustafa Efendi'nin kabri Şeyh Vefâ Türbesi civarındaki Molla Gürânî Camii hazîresindedir.

Eserleri. *Mañlûbü'l-fukahâ²* ve *mergübü'n-nübeha²*. Alışverişte ayıp*, ayıp muhayerliği ve bu konudaki hükümlerden etraflıca bahseden bir eserdir. Çeşitli yazma nüshaları bulunan *Mañlûbü'l-fukahâ²* (bk. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 613, Hasan Hüsnü Paşa, nr. 503; Millet Ktp., nr. 1089), bizzat müellifin kaydettiğine göre (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 613, vr. 169^b) 22 Ramazan 1053 (4 Aralık 1643) tarihinde tamamlanmıştır. Dahkî Mustafa Efendi daha sonra eserini gözden geçirip bazı ilâvelerde bulunarak *Levâzümü'l-kuğât ve'l-İhukkâm*

fi işlâhi umûri'l-enâm (*meşâlihi'l-enâm*) adıyla yeniden düzenlemiştir (bazı yazma nüshaları için bk. Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 731, müellif hattı; Yenîcamî, nr. 541; Kılıç Ali Paşa, nr. 495). *Mañlûbü'l-fukahâ²*'nin kapağındaki bir kayıttan anlaşıldığına göre eser muhtevassından dolayı ulemâ arasında *Câmi² u'l-uyûb* adıyla tanınmış olup bazı kaynaklarda (*Hediyetü'l-ârifîn*, II, 441; *Osmanlı Müellifleri*, I, 345) bunun ayrı bir kitap gibi gösterilmesi doğru değildir.

Bu eserinden başka Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hüsrev Paşa, nr. 748/3, 4; Şehid Ali Paşa, nr. 2725) Dahkî'ye ait her biri dörder sayfalık iki küçük risâle daha bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 396; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1721; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1993, s. 110-111, 259, 263; Şeyhî, *Vekâ-yiu'l-fuzalâ*, I, 463-464; Râşid, *Tarih*, I, 358; *Sicill-i Osmânî*, IV, 401; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 441; *İzâhu'l-meknûn*, II, 412; *Osmanlı Müellifleri*, I, 345; Brockelmann, *GAL*, II, 575; *Suppl.*, II, 647.

CELAL ERBAY

DAHLÂN, Ahmed b. Zeynî

(أحمد بن زینى دحلان)

Ebü'l-Abbâs Ahmed
b. Zeynî Dahlân el-Mekkî
(ö. 1304/1886)

Mekke müftüsü, tarihçi.

1232'de (1816) Mekke'de doğdu. Tahsili sırasında başta Mısırlılar olmak üzere Hicazlı, Hintli ve Mağribli âlimlerden ders gördü. Kendisi Şâfiî olmakla birlikte diğer fikhî mezhepleri de öğrendi. Fıkıh ve hadis ilimlerinde, özellikle tarih sahasında meşhur oldu. Buhârî'nin *e'l-Câmi² u's-şahîh²*'ini ezberledi. Mescid-i Harâm'ın Necâbe adlı köşesinde ders verip öğrenci yetiştirdi. 1871 yılından itibaren Mekke'de Şâfiîler'in müftülüğüne ve şeyhül-ulemâlığa tayin edildi. Mekke'de ilk matbaa kurulunca bu müessesenin idaresini üzerine aldı. Daha önce basılmamış eserlerini burada bastırdı. 1886'da Mekke Şerifi Avnürrefik, Osmanlı Valisi Osman Paşa ile anlaşmazlığa düştüğü zaman şerifin tarafını tuttu ve şerif Mekke'den Medine'ye çekilmek zorunda kalınca onunla birlikte Medine'ye gitti. Aynı yıl Medine'de vefat etti.

Dahlân tarih, fıkıh, hadis, mantık ve tasavvufa dair birçok eser yazmıştır. Çeşitli meseleler hakkında verdiği fetvalar-